

STORTINGET

Innst. 378 S

(2023–2024)

Innstilling til Stortinget
fra utdannings- og forskningskomiteen

Meld. St. 20 (2023–2024)

Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Opptak til høgare utdanning

Til Stortinget

1. Bakgrunn

Regjeringen legger i meldingen frem forslag til endringer i reglene for opptak til høyere utdanning. Formålet med de foreslåtte endringene er å få folk raskere i gang med høyere utdanning, raskere ut i jobb og å sikre rekruttering til viktige profesjoner.

Til grunn for den nye modellen som foreslås, ligger blant annet opptaksutvalgets utredning, NOU 2022:17 Veier inn – ny modell for opptak til universiteter og høyskoler, og høringsinnspill regjeringen har fått.

Regjeringen viser til at hvert år søker over 130 000 personer seg til høyere utdanning gjennom det nasjonale samordna opptaket. Disse søkerne konkurrerer om drøye 62 000 studieplasser og 1 300 studier. For å fordele studieplassene på alle disse søkerne mener regjeringen at det trengs et opptaksregelverk som er forståelig, forutsigbart og effektivt, og som blir oppfattet som rettferdig av både søkerne og resten av samfunnet. Regelverket må også legge til rette for at de som kommer inn på høyere utdanning er kvalifiserte for å gjennomføre studiet de er tatt opp til.

Med bakgrunn i dette har regjeringen følgende mål for utviklingen av en ny modell for opptak til høyere utdanning:

- Modellen for opptak til høyere utdanning skal være rettferdig.

- Regelverket skal bli enklere og mer forståelig.
- Søkere skal kunne få nye sjanser.
- Flest mulig skal komme raskt i gang med høyere utdanning, og ut i arbeid.

Endringene som er foreslått i meldingen, vil kunne bli innført på ulike tidspunkt. De fleste endringene vil tidligst gjelde fra 2027.

2. Komiteens behandling

Komiteen har hatt åpen høring om saken torsdag 25. april. Til den muntlige høringen ble det invitert 19 høringsinstanser. Komiteen har også mottatt en rekke skriftlige høringsinnspill om saken. Disse kan leses på sakssiden på stortinget.no.

Komiteen rettet i brev av 2. mai 2024 spørsmål til forsknings- og høyere utdanningsministeren knyttet til lovforslaget. Svaret fra statsråden i brev av 10. mai 2024 følger som vedlegg til innstillingen.

3. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jorodd Asphjell, Øystein Mathisen, Lise Selnes og Elise Waagen, fra Høyre, Margret Hagerup, Kari-Anne Jønnes og Tore Grobæk Vamraak, fra Senterpartiet, Anja Ninasdotter Abusland og Marit Knutsdatter Strand, fra Fremskrittspartiet, Himanshu Gulati, fra Sosialistisk Venstreparti, Grete Wold, fra Rødt, lederen Hege Bae Nyholt, og fra Venstre, Abid Raja, viser til meldingen.

Komiteen viser til at høyere utdanning er et offentlig velferdsgode det er knapphet på. Derfor er det avgjørende at modellen for opptak til høyere utdanning skal være rettferdig og lett å forstå. Opptaksregelverket gjør rede for hva som kvalifiserer til høyere utdanning, og hvordan søkere rangeres. Komiteen påpeker at det i et samfunnsperspektiv er viktig at søkere kommer raskt i gang med utdanning. Komiteen viser til at dagens regelverk for opptak har blitt utviklet over tid, og at det er nødvendig med en gjennomgang av reglens innhold, og effekten det har for søkerne og samfunnet.

Komiteen ser at det er viktig at det er igangsatt en fornying av Samordna opptak sitt datasystem. En fornying av IT-systemet er nødvendig da dagens system ikke oppfyller dagens lovkrav til IT-system.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet og Venstre, deler regjeringens mål om en rettferdig, enklere og mer forståelig modell for opptak til høyere utdanning. Stadige justeringer gjennom mange år har medført et uoversiktlig opptakssystem med behov for opprydding.

Flertallet viser til at regjeringen Solberg nedsatte opptaksutvalget våren 2021 med mandat om å komme med forslag til et nytt opptakssystem som skulle bidra til å få flere unge raskere inn i utdanningsløpet. Opptaksmeldingen må ses i sammenheng med Meld. St. 19 (2023–2024) Profesjonsnære utdanningar over heile landet.

Flertallet vil fremheve at det er sentralt å sørge for at den nye opptaksmodellen er egnet til å stå seg over tid. Elever og studenter fortjener forutsigbare og rettferdige opptaksregler.

3.1 Kvalifisering i nytt regelverk for opptak

Komiteen understreker at generell studiekompetanse (GSK) fortsatt skal være det viktigste grunnlaget for å kvalifisere seg til høyere utdanning, jf. universitets- og høyskoleloven § 8-1 første ledd. Komiteen støtter at unntak også videreføres, som for eksempel realkompetansevurdering, forkurs og y-veg. Komiteen viser til at det er spesifikke opptakskrav til visse studier, i tillegg til, eller i stedet for, GSK. Dette er i hovedsak tre typer: innholdskrav, nivåkrav og lokale opptaksprøver.

GENERELL STUDIEKOMPETANSE OG UNNTAK FRA GSK

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, understreker at generell studiekompetanse fungerer godt som rangering til høyere utdanning. Flertallet

støtter også opp om at det skal være mulig å oppnå GSK på ulike måter.

SPESIELLE OPPTAKSKRAV

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, anerkjenner at det er behov for spesielle opptakskrav som innholdskrav, nivåkrav og opptaksprøver til spesifikke studier. Det er likevel nødvendig å vurdere på en kritisk måte hvordan dette systemet fungerer.

Flertallet viser til forslag om å endre nivåkrav til sykepleierstudiet og mulighet til å kunne søke om dispensasjon for nivåkrav for opptak til lærerutdanning.

Flertallet understreker at det skal være høy kvalitet på studier i hele landet. Ved å fjerne nivåkrav for sykepleie og åpne opp for dispensasjon for nivåkrav i lærerutdanning, vil det stille større krav til institusjonene om å møte studenter med ulikt faglig utgangspunkt. Studenter som fullfører studiet og består eksamen skal være kvalifisert til å arbeide i skoler og helsetjenester, og flertallet understreker institusjonenes ansvar for å sikre god utdanningskvalitet og følge opp studentene i utdanningen. Flertallet påpeker at det i dag er et svært stort behov for sykepleiere og lærere, og at etterspørselen forventes å øke i årene som kommer.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre peker på viktigheten av å opprettholde høy kvalitet i alle studier over hele landet. Disse medlemmer er svært kritiske til at regjeringen reduserer høyere utdanningsinstitusjoner til å bli distriktpolitiske verktøy. Disse medlemmer er tydelige på at høy kvalitet i tilbudet til studentene er avgjørende for at studiene skal være attraktive og tiltrekke seg studenter. Dette er også grunnleggende for kunnskapen og kompetansen til studentene som skal gjennomføre og bestå studiene. Disse medlemmer støtter ikke regjeringens forslag om å gjøre det enklere å få unntak fra karakterkrav på lærerstudiet. Disse medlemmer støtter heller ikke regjeringens forslag om økte muligheter for lokale tilpasninger av studiene. Rammepåstyringen av lærerstudiet og sykepleierstudiet er strengt nødvendig for å sikre innbyggerne like høy kvalitet i helsetilbud over hele landet og for å sørge for at elever har like muligheter til å lære, og møter lærere med høy kompetanse og gode matematikkferdigheter i sitt klasserom, uavhengig av hvor de bor.

Disse medlemmer peker på at høy kvalitet i skole- og helsetilbud er en forutsetning for at et sted er attraktivt å bosette seg. Regjeringen burde derfor ha fokus på kvalitet, heller enn å bruke opptakskravene som finansieringsmulighet for institusjoner som sliter med å opprettholde studenttall. Disse medlemmer viser

til at det er viktig at de såkalte fleksible utdanningene ikke utarmer fysiske tilbud på campus. Desentraliserte og fleksible utdanninger skal være et supplement til ordinære, fysiske utdanningstilbud. Kvalitet i fleksible studietilbud forutsetter nær tilknytning til robuste kompetanse- og forskningsmiljøer.

Disse medlemmer støtter ikke regjeringens forslag om å fjerne nivåkravene for å komme inn på sykepleierstudiet og lærerstudiet. Det er viktig at de som kommer inn på studiet, har forutsetning for å fullføre og bestå.

NASJONALE NIVÅKRAV FOR SYKEPLEIERUTDANNING

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, peker på at innføring og avvikling av nivåkrav er omstridt, og at det er mange hensyn å ta. Norge har et stort behov for godt kvalifiserte sykepleiere i hele landet, og motiverte søkere med fullført generell studiekompetanse (GSK) bør få mulighet til å starte opp på sykepleierstudiet.

Flertallet understreker at det å fjerne nivåkrav ikke skal redusere kvaliteten på ferdigutdannede sykepleiere. Det er fortsatt samme krav til å bestå eksamen ved disse studiene. Flertallet vil påpeke at det er svært viktig at medikamentregning håndteres på en måte som sikrer både kvalitet og trygg gjennomføring. Flertallet ber departementet vurdere behovet for å ha en nasjonalt styrt eksamen på medikamentregning.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til at sykepleierstudiet er et krevende og komplekst studieløp. Disse medlemmer vil fremheve viktigheten av at sykepleiere har god tallforståelse i tillegg til god muntlig og skriftlig fremstillingsevne. Det er ikke lenger krav om feilfri medikamentregningsprøve på alle institusjoner, og testingen av sykepleiestudentenes kunnskaper praktiseres noe ulikt. Disse medlemmer vil fremheve at dette er kritisk viktige kunnskaper som hver enkelt sykepleier må inneha, og at det skal være like inntakskrav over hele landet. I sykepleierens arbeidshverdag kan matematikk- og norskkunnskaper være forskjellen på liv og død.

NASJONALE NIVÅKRAV FOR LÆRERUTDANNING

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at nivåkrav opprettholdes i lærerutdanning, men at det nå blir mulighet til å søke dispensasjon om å fjerne nivåkrav. De siste 5 årene har det vært en stor nedgang i antall søkere til lærerutdanningene i Norge, og behovet for kvalifiserte lærere er stort. Disse medlemmer påpeker at ved en dispensasjon fra nivåkrav må institusjonene innføre til-

tak som nivåkravene er ment å ivareta. For disse medlemmer er det viktig å understreke at dispensasjonsordningen kan bidra til å løse utfordringene med rekruttering uten at det går ut over kvalitet og gjennomføring. Disse medlemmer viser til partenes enighet om strategi for rekruttering til lærerutdanning og læreryrket (2024–2030).

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre peker på at gode regneferdigheter og god forståelse av matematikk er svært viktig kompetanse å inneha i læreryrket. Det gjelder ikke bare de som utdanner seg til matematikklærere, men samtlige lærere. De nye fagplanene legger til rette for mer praktisk og variert undervisning, og lærens matematikkunnskaper er en forutsetning for å bidra til at flere elever opplever mestring og læringsglede, og får lyst til å velge realfag på videregående skole. Disse medlemmer peker på at vi har en realfagskrise, og at det er stort behov for rekruttering til realfag på alle nivå. Elevers tilgang på matematikkundervisning av høy kvalitet er grunnleggende viktig gjennom hele skoleløpet.

Disse medlemmer foreslår å gjeninnføre kravet om karakteren fire i matematikk for å komme inn på lærerutdanningen.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen gjeninnføre kravet om karakter fire i matematikk for å komme inn på lærerutdanningen.»

Medlemene i komiteen frå Sosialistisk Venstreparti og Rødt meiner at også dei nasjonale nivåkrava for lærarutdanninga må fjernast, i tråd med tilrådinga frå opptaksutvalet. I NOU 2022:17 blir det peika på at dagens system med nasjonale nivåkrav legg til rette for fleire forbetningsprivatistar, som såleis utset å starta på si utdanning. Desse medlemene meiner at det er kva ein kan når ein er ferdig lærar som er det viktigaste, og at det er opp til institusjonane å sjå til at studentane får den kompetansen dei treng for å utøva yrket sitt.

På denne bakgrunn fremjar desse medlemene følgjande forslag:

«Stortinget ber regjeringa fjerne nasjonale nivåkrav på lærarutdanninga, i tråd med tilrådinga frå opptaksutvalet.»

Desse medlemene viser til at det er eit stort behov for auka rekruttering til læreryrket, og derfor lite hensiktsmessig å avgrensa moglegheita for dei som er motiverte for læreryrket, sjølv om dei ikkje har høg nok karakter i matematikk. Det er fullt mogleg å ha gode ka-

rakterar i andre relevante fag, og dermed kunne bidra med høg lærarkompetanse inn i skulen.

3.2 Rangering i nytt regelverk for opptak

Komiteen merker seg at i 2023 søkte 139 166 personer om opptak til høyere utdanning. Av disse fikk 111 199 tilbud om studieplass. Komiteen viser til at rangering av søkere skjer gjennom karakterpoeng og tilleggs-poeng. Rangering vil fortsatt skje gjennom to kvoter; førstegangsvitnemål og ordinær kvote.

Komiteen støtter intensjonen med å rydde opp i bruken av tilleggs-poeng.

Komiteen merker seg at det ikke vil bli innført en nasjonal rangerende opptaksprøve. Komiteen viser til muligheten for lokale opptaksordninger og at denne bør utvides.

Komiteen merker seg at regjeringen ønsker å legge opp til flere lokale opptaksprøver ved de enkelte utdanningsinstitusjonene, hvor kandidaten i tillegg til karakterer fra VGS, vurderes ut ifra andre kriterier. Komiteen ønsker å vise til at det er mulig med slike lokale opptaksprøver for å legge til rette for alternative måter å komme inn i høyere utdanning.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til stortingsmeldingen, og støtter en reduksjon i tilleggs-poeng. Dette vil forenkle regelverket. Flertallet peker på at generell studiekompetanse etter videregående opplæring skal være grunnmuren for opptak til høyere utdanning.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre støtter at søkere i størst mulig grad skal kvalifisere seg gjennom videregående opplæring, og slutter seg til reduksjonen av antall tilleggs-poeng fra 14 til 3.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet og Venstre, har vært tydelige på at det er helt sentralt for disse partiene å videreføre tilleggs-poeng for realfag og verneplikt, samt at alle fortjener en ny sjanse gjennom muligheten til å forbedre karakterer eller ta nye fag etter fullført videregående opplæring.

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet mener det er viktig med en opprydning i opptakssystemet og er enig i mange av tiltakene som foreslås. Dette medlem er positivt til at flere av tilleggs-poengene fjernes. Dette medlem merker seg at opptaksutvalget tok til orde for å fjerne alle tilleggs-poeng, og at Norsk studentorganisasjon støttet utvalget i dette.

Dette medlem merker seg samtidig at det fra flere hold er presentert gode argumenter for å beholde realfags-poeng og vernepliktpoeng, og dette medlem er tilfreds med at disse poengene beholdes.

Dette medlem vil understreke viktigheten av å tenke langsiktig og helhetlig. Grunnlaget for opptak til profesjonsutdanninger og andre former for høyere utdanning blir lagt allerede i barneskolen. Bedre undervisning i matte og naturfag og gode og trygge grunnskoler må være på plass for at det skal være et fungerende og effektivt opptakssystem.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti deler ønsket om en forenkling i modell for opptak til høyere utdanning. Det er både nødvendig og riktig. Regjeringen har kommet med sitt forslag, der det foreslås å beholde noen tilleggs-poeng, slik som for førstegangstjeneste og realfag. Ved en forenklet modell må det tas vurderinger på hvilke poeng det er riktig å beholde, med mindre man lander på utvalgets forslag om å fjerne alle tilleggs-poeng. Det må derfor avveies hvilke tilleggs-poeng som gir en rettferdig og riktig prioritering inn i fremtidens studie og arbeidsmarked.

Medlemmen i komiteen frå Raudt viser til opptaksutvalets rapport, jf. NOU 2022:17 der utvalet føreslår å fjerna alle tilleggs-poeng, inkludert for realfag og førstegangstenest. Over tid har det bygd seg opp eit hav av tilleggs-poeng som har gitt komande studentar incentiv til å utsetja studium for å oppnå til dømes alle alderspoeng. Utvalet viser til at 70 pst. av dei som kjem inn på medisin i ordinær kvote, har åtte alderspoeng, og konkluderer med at i eit system utan alderspoeng ville desse kunne ha starta si utdanning fire år tidlegare. Utvalet peiker også på at ein ikkje finn liknande poengpraksis i andre land som dei har undersøkt.

Denne medlemmen er derfor glad for at regjeringa nå føreslår ei tydeleg reduksjon i talet på tilleggs-poeng, men er samstundes skuffa over at regjeringa fredar poenga for førstegangsteneste og realfag. Desse tilleggs-poenga vil gje uforholdsmessig store utslag på rangeringa av søkjarar, all den tid eit tilleggs-poeng svarer til ei forbetring på éin karakter i heile tre fag på vitnemålet. Det er sjølvsagt viktig for å motivera unge til å velja realfag, gitt kompetansebehovet i dag og i framtida, men denne medlemmen er overtydd om at det finst betre verkemiddel for å få elevar og studentar til å velja realfag både i vidaregåande opplæring og etter kvart i høgare utdanning. Det er også viktig, gitt dagens geopolitiske situasjon, at unge blir gitt incentiv for å avtena verneplikta, men igjen meiner denne medlemmen at det er andre verkemiddel som bør nyttast for å skapa denne motivasjonen. Denne medlemmen vil samstundes visa til at fleire høyringsinnspel og medieoppslag peiker

på at denne prioriteringa kan slå uheldig ut for mellom anna språkfaga og folkehøgskulane.

På denne bakgrunn fremjar denne medlemmen følgjande forslag:

«Stortinget ber regjeringa fjerna alle tilleggspoenga i dagens rangeringssystem, inkludert for realfag og førstegangsteneste.»

Komiteens medlem fra Venstre støtter intensjonen i forslaget til rangering i nytt opptakssystem. Basert på opptaksutvalgets vurderinger, og de hovedutfordringene man ser i dagens ordninger, sørger man for å gjøre endringer som skal sørge for et system som er rettferdig, enkelt å forstå og oversiktlig. Dette medlem støtter derfor reduksjonen av tilleggspoeng fra 14 til 3 poeng.

TILLEGGSPOENG FOR FAGVALG I VIDEREGÅENDE OPPLÆRING

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet understreker at det er viktig å beholde tilleggspoeng for realfag. Det er et særskilt behov for å rekruttere til flere realfaglige utdanninger, slik det beskrives i utsynsmeldingen, jf. Meld. St. 14 (2022–2023), jf. Innst. 472 S (2022–2023). Disse medlemmer viser til at det er nødvendig med en bred utredning av alternative virkemidler for å rekruttere flere til å velge realfag i videregående skole. Det er viktig at en slik utredning retter seg mot hele skoleløpet.

Disse medlemmer peker på at det er viktig å se på hvordan realfagspoengene nå vil virke, og framhever at rekrutteringsutfordringer i matematikk og fysikk vil følges videre opp i regjeringens varslede realfagssatsing. I opptaksmeldingen varsles en bredere utredning av alternative virkemidler for rekruttering til teknologi- og realfag der samfunnet har størst kompetansebehov – som oppfølging av utsynsmeldingen. Disse medlemmer mener dette vil bidra til å sikre flere kvalifiserte søkere til eksempelvis ingeniørutdanningene.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre vil fremheve viktigheten av å beholde tilleggspoeng for realfag. Norge har en realfagskrise der rekrutteringen faller kraftig. Dersom landet skal klare seg gjennom den grønne og digitale omstillingen, må flere unge velge realfag. Dette handler også om kunnskapsberedskap. Det er nødvendig å ha kritisk kompetanse i Norge. Disse medlemmer mener imidlertid at det må sørges for at realfagspoengene stimulerer til valg av de krevende realfagene med tung faglig fordypning som matematikk og fysikk. Det vises til Universitets- og høgskolerådets uttalelse om at det må ses på om reduksjonen i antall til-

leggspoeng for realfag får konsekvenser for hvilke fag i videregående opplæring som gir realfagspoeng.

Disse medlemmer understreker viktigheten av å sikre rekruttering til tunge realfag som matematikk og fysikk. Det er viktig at alle elever har en reell mulighet til å velge disse fagene som er så sentrale for å løse mange av de store utfordringene fremover.

Disse medlemmer viser til at Tekna, i utdypende skriftlig svar på spørsmål komiteen stilte i høringen, skriver:

«Dersom man skal endre fra maksimalt 4 til 2 realfagspoeng, vil det med dagens modell bli for enkelt å få full pott, som vil være skadelidende for de mest krevende realfagene med rekrutteringsutfordringer som fysikk og matematikk. Uten justeringer ser vi at elever kan få full pott uten å velge matematikk, eller at elever allerede har full pott før de vurderer fysikk i vg3.»

Videre skriver Tekna:

«Vi ser derfor behovet for å endre modellen til at kun FULL fordypning (vg2+3) gir poeng slik poengene fordeles i dag, men at vg2-fagene alene ikke gir realfagspoeng.

Listen blir da som følger:

- R1+R2: 1 poeng
- FYS1+FYS2: 1 poeng
- Alle andre realfag i full fordypning: 0,5 poeng (S1+S2, KJM1+KJM2, BIO1+BIO2, TOF1+TOF2, IT1+IT2, GEO1+GEO2).»

Disse medlemmer vil be regjeringen i fastsettelsen av realfagspoengene se hen til innspillene fra Tekna.

Disse medlemmer vil på denne bakgrunn fremme følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fastsette realfagspoeng ved opptak til høyere utdanning, slik at de særlig fremmer full fordypning i fag som matematikk og fysikk.»

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti støtter regjeringens forslag om å halvere, men beholde muligheten for å få tilleggspoeng for realfag. Ikke minst er det siste viktig i en tid der det er mangel på kompetanse innenfor yrker som kan sikre oss videre i det grønne skiftet, noe som også Meld. St. 14 (2022–2023) utsynsmeldingen var tydelig på. Dette medlem mener at ved å stimulere flere, ikke minst jenter, til å søke realfag, vil det kunne bidra til at flere tar med seg dette inn i videre studier. Selv om dette medlem også vil nevne at slett ikke alle velger studier som krever realfag, men bruker tilleggspoengene for å komme inn på studier der det er stor konkurranse, som juss, psykologi og medisin. I sitt høringsinnspill skriver Utdanningsforbundet at man ved å beholde kun realfagspoeng risikerer å forsterke skjevhetene i dagens system ved at elever som sikter seg inn på embetsstudier

som krever høyt snitt, vil velge realfag av taktiske hensyn, i stedet for å velge fag som er relevante for senere studier.

Dette medlem er opptatt av at det legges til rette for at også andre målgrupper har mulighet for å tilegne seg tilleggs poeng, selv om man ikke har evner i retning av realfag. Det er også andre utdanningsområder som også trenger flere studenter og økt kompetanse, som fremmedspråk. Norge har stadig mer kommunikasjon og samarbeid med andre land, og kompetanse på språk trenger landet for å skape vekst og gjensidig forståelse av fremtidens utfordringer. Dette medlem viser til høringsinnspill fra blant andre Akademikerne, Utdanningsforbundet og Norsk Lektorlag, som alle er kritiske til at man fjerner mulighet for tilleggs poeng for fordypning i fremmedspråk. Akademikerne er klare på at språkkompetanse er noe arbeidslivet etterspør, og de frykter at det kan ha negative konsekvenser for det internasjonale samarbeidet i fremtiden.

På denne bakgrunn fremmer dette medlem følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fastsette et opptaksregelverk der tilleggs poeng for fremmedspråklig fordypning gir tilsvarende uttelling som ved realfag.»

Komiteens medlem fra Venstre mener utfordringene TEKNA beskriver viser behovet for at det gjøres en gjennomgang av hvilke av realfagene som bør kvalifisere til poeng.

TILLEGGSPOENG ETTER VIDEREGÅENDE OPPLÆRING

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Fremskrittspartiet, påpeker at det kan være nyttig å skaffe seg andre erfaringer eller annen kompetanse før en eventuelt søker seg til høyere utdanning, og det har over tid blitt tildelt tilleggs poeng med en rekke gode intensjoner. Flertallet støtter begrunnelsen i å fjerne de fleste tilleggs poeng og alders poeng med unntak av tilleggs poeng for militær førstegangstjeneste. Militær førstegangstjeneste står i en særstilling i og med dette er en tjeneste som pålegges av staten og kan påføre inntil to års utsettelse av studiestart.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre peker på at tilleggs poeng for verneplikt er i en særstilling og at det er viktig at de beholdes i en tid hvor Norge er avhengige av at flere unge ønsker å melde seg til førstegangstjeneste.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti deler regjeringens syn på at det er noe erfaring og kompetanseøkning etter videregående opplæring som bør gi tilleggs poeng. Avtjent første-

gangstjeneste er noe som pålegges den enkelte av staten, og kan for noen medføre en forsinkelse i studieløpet på inntil 2 år. I tillegg er Norge avhengig av at Forsvaret har tilstrekkelig og gode vernepliktige til enhver tid. Men dette medlem vil peke på at det også kan argumenteres for at poeng for avtjent førstegangstjeneste ikke er nødvendig, da rekruttering til militærtjeneste ikke er et problem. Tilleggs poeng vil heller ikke nødvendigvis stimulere den rette målgruppen som kunne tenke seg en militær karriere, men heller føre til at skoleflinke elever som trenger poeng for å komme inn på andre studier, tar et år i militæret. Men gitt den situasjonen Norge og verden nå befinner seg i, med økt behov for beredskap og forsvarsoppbygging, så velger dette medlem å støtte regjeringens forslag.

Dette medlem vil hevde at det ikke kun er militæret som bør gi tilleggs poeng, det er også andre målgrupper som bør gis den muligheten. Det kan være unge som kanskje trenger et modningsår før man søker seg videre, og dermed tar et år på folkehøyskole. Dette medlem viser til at Sosialistisk Venstreparti har programfestet at partiet ønsker å beholde tilleggs poeng for folkehøyskole. Dette medlem mener at dette vil gi en mer rettferdig modell og samtidig stimulere flere til å bli værende i utdanningsløpet, selv om man ikke er klar for å gå direkte på høyere studier eller lykkes med å kvalifisere seg til førstegangstjenesten.

Dette medlem mener at man fint kan beholde mulighet for å få tilleggs poeng i fire løp, to som stimulerer til valg av realfag eller fremmedspråk, og to som kan oppnås ved førstegangstjeneste eller folkehøyskole. Ingen unge er like, eller har de samme forutsetninger, men ved å «balansere» mulighetene vil det stimulere flere til å ta fag samfunnet trenger og bruke et år fornuftig inntil man går i gang med høyere utdanning.

På denne bakgrunn fremmer dette medlem følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fastsette et opptaksregelverk der fullført folkehøyskole med ett skoleår, gis tilsvarende tilleggs poeng som ved avtjent førstegangstjeneste.»

Komiteens medlem fra Venstre mener at man ved å fjerne tilleggs poeng mister muligheten til å ta med i vurdering annen kompetanse og erfaring av hvorvidt en søker er kvalifisert eller har relevant erfaring. Denne typen vurderinger vil fortsatt kunne gjøres i realkompetansevurderinger av søkere til studier der det er praksis. Det er midlertidig slik at det kan være studier der annen høyere utdanning, fagskole eller folkehøyskole kan gi søkere kompetanse som er relevant for å si noe om kvalifikasjonene en søker har for et studium. Når man fjerner tilleggs poeng, mister søkerne fortrinnet tilleggs poengene har gitt.

Dette medlem mener man bør vurdere å åpne for flere skjønnsbaserte kvoter ved opptak til høyere utdanning der utdanningsinstitusjonene gis anledning til å vurdere søkere mer helhetlig. Dette medlem er derfor positivt til at regjeringen vil se på tiltak for å etablere flere lokale opptaksordninger for å rangere søkere på studier der det er stor konkurranse og høye poenggrenser i dialog med institusjonene. Dette medlem ønsker at regjeringen kommer tilbake til Stortinget med forslag til slike tiltak.

På denne bakgrunn fremmer dette medlem følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag til endringer i opptakssystemet for høyere utdanning, slik at universiteter og høyskoler kan ta inn nærmere angitte kvoter av studenter basert på andre kriterier og kvalifikasjoner enn kun rangering etter karakterer.»

FORBEDRING AV KARAKTERER

Komiteen peker på at det er riktig at det fortsatt skal være mulig for elever å forbedre karakterer fra videregående skole.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet og Venstre, peker på at de tre årene på videregående skole er en krevende tid for mange, og at det er helt nødvendig å opprettholde muligheten til å ta opp igjen fag for å forbedre karakter, eller til å ta nye fag som privatist. Det er viktig at resultatene fra videregående skole ikke begrenser mulighetene elevene og studentene har resten av livet. Disse medlemmer viser til tall fra Utdanningsdirektoratet som legger til grunn at det er alderspoengene som er hovedgrunnen til de høye inntakskravene, og som forsinker studiestart for mange.

Medlemene i komiteen frå Sosialistisk Venstreparti og Raudt er uroa for at dagens system for forbedring av karakterar i stor grad skjer gjennom private skular som Sonans og Bjørknes. Som utvalet peiker på i NOU 2022:17, så viser tal frå SSB at fleirtalet av dei som tar fag for å forbedra eigne karakterar, har foreldre med høgare utdanning og høg inntekt. Desse medlemmene meiner at dagens privatistssystem er i strid med gratisprinsippet i norsk skule, og saknar ein tydelegare gjennomgang av privatistordninga og bransjen som har vekse fram rundt denne, slik også Utdanningsforbundet peiker på i sitt høyringsinnspel.

På denne bakgrunn fremjar desse medlemene følgjande forslag:

«Stortinget ber regjeringa setja i gang ein heilskapleg gjennomgang av privatistordninga og bransjen med privatskular knytt til denne.»

Desse medlemene støttar likevel regjeringa sitt forslag om enn så lenge å halda fram med moglegheita for å forbedra karakterar, fram til ein meir heilskapleg gjennomgang er på plass.

SPESIELLE KVOTER

Komiteen viser til at opptaksforskriften åpner for positiv særbehandling av enkelte grupper søkere og merker seg blant annet at kvoter for søkere med samisk språkkompetanse og søkere med tilknytning til Nord-Norge videreføres.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre er bekymret for mangel på samiskspråklige yrkesutøvere innenfor barnehage, skole, helsevesen og andre tjenesteytende sektorer. Fornorskningspolitikken har fått fatale konsekvenser som samfunnet har et særlig ansvar for å rette opp. Det er i dag flere som ønsker å bevare og lære samisk kultur og språk, men det er stor mangel på personell i mange sektorer. Det er derfor et stort behov for økt rekruttering av samiskspråklige til høyere utdanning, og kvoter er derfor et av flere viktige virkemidler. Sametinget har gitt flere innspill om tiltak som kan virke stimulerende på ordningen, ikke minst om å vurdere å øke kvotene for søkere med samisk språkkompetanse.

Disse medlemmer mener det bør tas i bruk nødvendige virkemidler for å forbedre dagens kvoteordning, da det haster med å få tilstrekkelig antall søkere som er funksjonelt samiskspråklige.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen om å fastsette kvoter ved opptak til sykepleierutdanningene og legeutdanningene ved universiteter og høyskole i sørsamiske områder ved at det settes av minst to plasser til studenter med samisk bakgrunn som behersker sør-samisk.»

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet vil understreke viktigheten av objektive, forutsigbare og rettfærdige opptaksregler. Dette medlem er skeptisk til egne opptaksregler og særbehandling basert på kjønn, rase, religion og andre identitetsmarkører. Dette medlem mener at kvotering bryter med prinsippet om rettfærdig konkurranse, og at opptak til utdanninger bør være basert på kvalifikasjoner, ferdigheter og evner. Man skal måles på hva man kan og hva man presterer, ikke på hvem man er. Dette medlem er derfor mot alle former for kvoteordninger ved opptak til høyere utdanning.

TILTAK FOR Å MOTVIRKE KJØNNSUBBALANSE

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet støtter omlegging fra kjønnspoeng til kjønnskvote. Dette er viktig for å hindre et for kjønnsdelt arbeidsmarked.

Komiteens medlemmer fra Høyre peker på at det er nødvendig å sikre en så god kjønnsbalanse som mulig i samtlige studier, og at det er spesielt viktig i helse- og sosialfagutdanningene og lærerutdanningene. Disse medlemmer støtter regjeringens forslag om en kjønnsnøytral kvote på 20 pst. Disse medlemmer peker på at det viktigste for jevn rekruttering til utdanningene er attraktive arbeidsplasser med utviklende og dynamiske arbeidsfellesskap, høy kvalitet i praksis, god oppfølging av nyutdannede, karrieremuligheter og turnus man kan leve med over tid, som er viktigst. Disse medlemmer vil også påpeke viktigheten av å omtale eget yrke positivt, og at det har stor betydning for hvordan yrkene fremstilles i det offentlige rom. Videre vil disse medlemmer bemerke at det er viktig at institusjonene driver målrettede rekrutteringskampanjer over tid.

Komiteens medlem fra Venstre støtter forslaget om kjønnsnøytrale kvoter, og at de beste søkerne i hver kvote vil komme inn på studiet i henhold til opptaksreglene. Slik vil kvotene i større grad ivareta prinsippene om rangering. Dette medlem mener det er viktig å etterstrebe rekruttering som ivaretar kjønnsbalansen på studier der dette er en utfordring. Dette medlem viset til at opptaksutvalget begrunnet endringen der man etablerer kjønnsnøytrale kvoter i stedet for å beholde kjønnspoeng, med at kjønnspoeng i liten grad har virket utjevne. Utvalget presiserte at kvotene må være store nok til å gi tilstrekkelig virkning, og utvalget foreslo en andel på mellom 20 og 40 pst. Dette medlem mener det på den bakgrunn er viktig å evaluere hvorvidt kvotene er store nok til å ha ønsket effekt.

4. Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen gjeninnføre kravet om karakter fire i matematikk for å komme inn på lærerutdanningen.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen fastsette realfagspoeng ved opptak til høyere utdanning, slik at de særlig fremmer full fordypning i fag som matematikk og fysikk.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre:

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen om å fastsette kvoter ved opptak til sykepleierutdanningene og legeutdanningene ved universiteter og høyskole i sørsamiske områder ved at det settes av minst to plasser til studenter med samisk bakgrunn som behersker sør-samisk.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt:

Forslag 4

Stortinget ber regjeringa fjerne nasjonale nivåkrav på lærarutdanninga, i tråd med tilrådinga frå opptaksutvalet.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringa setja i gang ein heilskapleg gjennomgang av privatistordninga og bransjen med privatskular knytt til denne.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen fastsette et opptaksregelverk der tilleggspoeng for fremmedspråklig fordypning gir tilsvarende uttelling som ved realfag.

Forslag 7

Stortinget ber regjeringen fastsette et opptaksregelverk der fullført folkehøyskole med et skoleår, gis tilsvarende tilleggspoeng som ved avtjent førstegangstjeneste.

Forslag fra Rødt:

Forslag 8

Stortinget ber regjeringa fjerna alle tilleggspoenga i dagens rangeringssystem, inkludert for realfag og førstegongsteneste.

Forslag fra Venstre:

Forslag 9

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag til endringer i opptakssystemet for høyere utdanning, slik at universiteter og høyskoler kan ta inn nærmere angitte kvoter av studenter basert på andre kriterier og kvalifikasjoner enn kun rangering etter karakterer.

5. Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av en samlet komité.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Meld. St. 20 (2023–2024) – Opptak til høgare utdanning – vedlegges protokollen.

Oslo, i utdannings- og forskningskomiteen, den 28. mai 2024

Hege Bae Nyholt

leder

Lise Selnes

ordfører

VEDLEGG

Forskings- og høgare utdanningsministeren

Stortinget
Karl Johansgate 22
0026 OSLO

Dykkar ref

Vår ref

Dato

24/2518-

10. mai 2024

Spørsmål til Meld. St. 20 (2023-2024) Opptak til høgare utdanning

Eg viser til brev frå Utdannings- og forskingskomiteen 2. mai med eit spørsmål knytt til komiteen sin handsaming av Meld. St. 20 (2023-2024) om opptak til høgare utdanning.

Spørsmål: «Det er 17 fag i videregående opplæring som kan gi realfagspoeng. Hvordan vil regjeringen sikre at realfagspoengene, med forslaget om reduksjon fra 4 til 2, i tilstrekkelig grad stimulerer til valg av de krevende realfagene (matematikk og fysikk) med tung faglig fordypning?»

Eg meiner vi skal behalde tilleggspoeng for realfag av omsyn til rekrutteringa til realfaga i vidaregåande. Ingen realfag utover fellesfaget naturfag er obligatorisk i dei studieførebuande utdanningsprogramma. Fagmiljøa og elevtalet for realfag er derfor ikkje varetekne gjennom fellesfaga.

Regjeringa vil justere poenga ned til halvparten av det dei er i dag, for at dei ikkje skal få for stor vekt i opptaket til høgare utdanning. Alle dei andre tilleggspoenga søkarar kan få, med unntak av poeng for førstegongsteneste, vil bli avvikla med regjeringas forslag. Det inneber at poeng som står igjen får større betydning enn i dag.

Endringa frå 4 til 2 poeng totalt vil etter mitt syn ikkje påverke om søkarar vel krevjande realfag. Intensjonen i forslaget er å redusere den totale mengda med poeng, ikkje å endre forholdet mellom dei ulike realfaga. Operasjonaliseringa av denne endringa gjerast i vidare arbeid med opptaksforskrifta.

Regjeringa vil òg sette i gang ei evaluering av effekten av realfagspoenga, og greie ut alternative verkemiddel for rekruttering til teknologi- og realfag der samfunnet har størst kompetansebehov.

Med helsing

A handwritten signature in purple ink, appearing to read "Oddmund Hoel". The signature is fluid and cursive, with the first name "Oddmund" and the last name "Hoel" clearly distinguishable.

Oddmund Hoel

